

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

17. juuni 2010*

Kohtuasjas C-413/08 P,

mille ese on Euroopa Kohtu põhikirja artikli 56 alusel 18. septembril 2008 esitatud apellatsioonkaebus,

Lafarge SA, asukoht Pariis (Prantsusmaa), esindajad: advokaadid A. Winckler, F. Brunet, E. Paroche, H. Kanellopoulos ja C. Medina,

apellant,

teised menetlusosalised:

Euroopa Komisjon, esindajad: F. Castillo de la Torre ja N. von Lingen, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

kostja esimeses astmes,

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

Euroopa Liidu Nõukogu,

menetluse astuja esimeses astmes,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja esimees J. N. Cunha Rodrigues, kohtunikud P. Lindh, U. Lõhmus,
A. Ó Caoimh ja A. Arabadjiev (ettekandja),

kohtujurist: J. Mazák,
kohtusekretär: ametnik R. Şereş,

arvestades kirjalikus menetluses ja 22. oktoobri 2009. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 11. veebruari 2010. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- ¹ Lafarge SA (edaspidi „Lafarge”) palub oma apellatsioonkaebuses tühistada Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 8. juuli 2008. aasta otsus kohtuasjas T-54/03: Lafarge vs. komisjon (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus”), millega kohus jättis rahuldamata tema hagi nõudega tühistada komisjoni 27. novembri 2002. aasta otsus 2005/471/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 kohase menetluse kohta BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société Lafarge SA ja Gyproc Benelux NV vastu (Juhatum COMP/E-1/37.152 – Kuivkrohvplaat) (ELT 2005, L 166, lk 8; edaspidi „vaidlusalune otsus”).

Õiguslik raamistik

- ² Nõukogu 6. veebruari 1962. aasta m  aruse nr 17 esimene m  arus asutamislepingu artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artikli 15 lõige 2 näeb ette:

„Komisjon võib otsusega m  arata ettevõtjatele või ettevõtjate ühendustele trahvi 1000–1000000 arvestus  hikut või sellest suurema summa ulatuses, mis ei ületa 10% iga rikkumises osalenud ettevõtte eelneva aasta käibest, kui need tahtlikult või hooletusest:

a) rikuivad asutamislepingu artikli [81] lõiget 1 või artiklit [82], või

[...]

Trahvisummat määrates võetakse arvesse nii rikkumise raskusastet kui ka kestust.”

- 3 Komisjoni teatise pealkirjaga „Suunised määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta” (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171; edaspidi „1998. aasta suunised”) preambulis on sätestatud:

„Suunistes kirjeldatud põhimõtted peaksid tagama komisjoni otsuste läbipaistvuse ja erapooletuse nii ettevõtjate kui ka Euroopa Ühenduste Kohtu silmis, samas säilitades kaalutusõiguse, mis asjakohaste õigusaktide alusel on komisjonile antud trahvide määramiseks 10% piires kogukäibest. [...]

Trahvisumma kindlaksmääramise uus meetod põhineb järgmistel eeskirjadel, kusjuures lähtutakse põhisummast, mida suurendatakse raskendavate või vähendatakse kergendavate asjaolude arvessevõtmiseks.”

4 Nende suuniste punkt 1 pealkirjaga „Põhisumma” sätestab:

„Põhisumma määratakse kindlaks rikkumise raskusastme ja kestuse põhjal, mis on ainsad määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 osutatud kriteeriumid.

A. Raskusaste

[...]

Samuti on vaja arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele, eeskätt tarbijatele, ja määrata trahvi suurus nii, et sellel oleks piisavalt hoiatav mõju.

Üldiselt võib arvesse võtta ka asjaolu, et suurtel ettevõtjatel on tavaliselt olemas õigus- ja majandusteadmised ning infrastruktuurid, mis võimaldavad neil hõlpsamini kindlaks teha, et nende tegevus kujutab endast rikkumist, ja olla teadlikud rikkumise tagajärgedest, mis tulenevad konkurentsioigusest.

[...]”

- 5 Samade suuniste punkti 2 kohaselt suurendatakse põhisummat, kui ilmnevad raskendavad asjaolud, näiteks kui sama ettevõtja või samad ettevõtjad panevad uuesti toime sama laadi rikkumise.

Vaidluse aluseks olevad asjaolud

- 6 Üldkohus võttis vaidlustatud kohtuotsuses vaidluse aluseks oleva faktilise raamistiku kokku järgmiselt:

„1 Hageja [...] on Prantsuse ettevõtja, kes tegutseb ehitusmaterjalide sektoris ülemaailmsel tasandil. Ta omab 99,99% suurust osalust Lafarge Gypsum International SA (edaspidi „Lafarge”) aktsiakapitalis, kes toodab ja turustab erinevaid kuivkrohvist tooteid, nende hulgas kuivkrohvplaate.

2 Euroopas tegutsevad kuivkrohvplaatide valdkonnas neli peamist tootjat: BPB plc [(edaspidi „BPB”), Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG (edaspidi „Knauf”), Gyproc Benelux NV (edaspidi „Gyproc”) ja Lafarge.

3 Komisjoni saadud teabe põhjal viis see institutsioon 25. novembril 1998 läbi ootamatud kontrollid kaheksa kuivkrohvplaatide valdkonnas tegutseva ettevõtja, sh Isle-sur-la-Sorgue'is (Prantsusmaa) asuva Lafarge'i ja Pariisis (Prantsusmaa) asuva Lafarge'i juures. 1. juulil 1999 viis ta uurimised läbi veel kahe ettevõtja juures.

- 4 Seejärel esitas komisjon vastavalt [...] määruse nr 17 [...] artiklile 11 informatsiooninõuded erinevatele puudutatud ettevõtjatele, nende hulgas Lafarge'ile 21. septembril 1999. Viimane vastas sellele 29. oktoobril 1999.

- 5 18. aprillil 2001 algatas komisjon haldusmenetluse ja võttis vastu ettevõtjaid BPB, Knauf, Lafarge, Etex SA ja Gyproc puudutava vastuväiteteatise. [...]

[...]

- 8 27. novembril 2002 võttis komisjon vastu [vaidlusaluse] otsuse.

- 9 [Vaidlusaluse] otsuse resolutsioonis on märgitud:

„Artikkel 1

BPB [...], Knaufi kontsern, [...] Lafarge [...] ja Gyproc [...] on rikkunud [EÜ] artikli 81 lõiget 1, osaledes kokkulepetes ja kooskõlastatud tegevustes kuivkrohvplaadi sektoris.

Rikkumise kestused olid järgmised:

- a) BPB [...] puhul: vähemalt 31. märtsist 1992 kuni 25. novembrini 1998,

- b) Knaufi [kontserni] puhul: vähemalt 31. märtsist 1992 kuni 25. novembrini 1998,
- c) [...] Lafarge'i [...] puhul: vähemalt 31. augustist 1992 kuni 25. novembrini 1998,
- d) Gyproci [...] puhul: vähemalt 6. juunist 1996 kuni 25. novembrini 1998.

[...]

Artikkel 3

Artiklis 1 osutatud rikkumise eest määratakse järgmised trahvid järgmistele ettevõtjatele:

- a) BPB [...]: 138,6 miljonit eurot,
- b) [...] Knauf [...]: 85,8 miljonit eurot,
- c) [...] Lafarge [...]: 249,6 miljonit eurot,
- d) Gyproc [...]: 4,32 miljonit eurot.

[...]”

- 10 Komisjon leiab [vaidlusaluses] otsuses, et asjaomased ettevõtjad osalesid ühes ja vältavas rikkumises, mis väljendus järgmises käitumises, mida võib pidada kokkuleppeks või kooskõlastatud tegevuseks:
- BPB ja Knaufi esindajad kohtusid Londonis (Ühendkuningriik) 1992. aastal ja väljendasid ühist soovi kipsiturgude stabiliseerimiseks Saksamaal, Ühendkuningriigis, Prantsusmaal ja Beneluxis;
  - BPB ja Knaufi esindajad kehtestasid teabevahetussüsteemi alates 1992. aastast, millega hiljem ühinesid Lafarge ja Gyproc seoses oma müügiimahtudega Saksamaa, Ühendkuningriigi, Prantsusmaa ja Beneluxi turgudel;
  - BPB, Knaufi ja Lafarge'i esindajad vahetasid mitmel puhul teavet enne hinnatõuse Ühendkuningriigi turul;
  - BPB, Knaufi, Lafarge'i ja Gyproci esindajad kohtusid konkreetsete arengute tõttu Saksamaa turul 1996. aastal Versailles's (Prantsusmaa), 1997. aastal Brüsselis (Belgia) ja 1998. aastal Haagis (Madalmaad), eesmärgiga Saksamaa turg ära jagada või see vähemalt stabiliseerida;
  - BPB, Knaufi, Lafarge'i ja Gyproci esindajad vahetasid mitmel puhul teavet ja kooskõlastasid hinnatõusude rakendamise meetmeid Saksamaa turul ajavahemikus 1996–1998.

- 11 Trahvisumma arvutamiseks kohaldas komisjon metodoloogiat, mis on esitatud [1998. aasta] suunistes.

- 12 Rikkumise raskusastme põhjal määratud trahvide lähtesumma kindlaksmääramisel leidis komisjon esiteks, et asjaomased ettevõtjad panid toime laadilt väga raske rikkumise, kuna vaidlusosaluse tegevuse esimeks oli lõpetada hinnasõda ja stabiliseerida turg konfidentsiaalsete andmete vahetamise teel. Lisaks leidis komisjon, et vaidlusosalusel tegevusel oli mõju turule, kuna puudutatud ettevõtjad esindasid peaaegu kõiki kuivkrohvplaadi pakkujaid ja kartellikokkuleppe erinevad avaldumised rakendati väga koondatud ja oligopolistlikul turul. Mis puudutab asjaomase geograafilise turu ulatust, siis leidis komisjon, et kartellikokkulepe hõlmas Euroopa Ühenduses nelja peamist turgu: Saksa, Ühendkuningriigi, Prantsuse ja Beneluxi turg.

- 13 Kuna komisjon leidis, et kõnealused ettevõtjad erinesid üksteisest oluliselt, käsitles see institutsioon neid erinevalt, tuginedes asjaomase toote müügikäiblele asjaomastel turgudel viimasel rikkumise täisaastal. Selle põhjal kehtestati trahvide lähtesumma BPB-le 80 miljonit eurot, Knaufile ja Lafarge'ile 52 miljonit eurot ja Gyprocile 8 miljonit eurot.

- 14 Selleks et tagada, et määratud trahvil oleks piisav hoiatav mõju, ja pidades silmas ettevõtjate suurust ning koguvahendeid, suurendati Lafarge'ile määratud trahvi 100% võrra, nii et trahvisumma ulatus 104 miljoni euroni.

- 15 Selleks et võtta arvesse rikkumise kestust, suurendati seejärel BPB ja Knaufi trahvi lähtesummat 65% võrra, Lafarge'i trahvi lähtesummat 60% võrra ja Gyproci trahvi lähtesummat 20% võrra, sest komisjon luges Knaufi, Lafarge'i ja BPB rikkumise pikaajaliseks ning Gyproci oma keskmise kestusega rikkumiseks.

- 16 Mis puudutab raskendavaid asjaolusid, siis BPB-le ja Lafarge'ile määratud trahvide põhisummat suurendati 50% võrra korduva rikkumise tõttu.

- 17 Seejärel vähendas komisjon Gyprocile määratud trahvi kergendavate asjaolude alusel 25% võrra, kuna see ettevõtja oli olnud destabiliseeriv element, aidates kaasa kokkuleppe mõju piiramisele Saksamaa turul, ning kuna ta ei osalenud Ühendkuningriigi turul.

- 18 Lõpuks vähendas komisjon BPB trahvisummat 30% võrra ja Gyproci trahvisummat 40% võrra, kohaldades komisjoni teatise, mis käsitleb trahvide määramata jätmist või vähendamist kartellide puhul (EÜT 1996, C 207, lk 4; edaspidi „koostööteatis“), peatüki D punkti 2. Seetõttu oli määratud trahvide lõppsumma BPB puhul 138,6 miljonit eurot, Knaufi puhul 85,8 miljonit eurot, Lafarge'i puhul 249,6 miljonit eurot ja Gyproci puhul 4,32 miljonit eurot.”

Vaidlustatud kohtuotsus

- 7 Lafarge esitas vaidlusaluse otsuse peale tühistamishagi, mis saabus Üldkohtu kantseleisse 14. veebruaril 2003. Teise võimalusena palus ta Üldkohtul vähendada talle määratud trahvi.
- 8 Vaidlustatud kohtuotsusega jättis Üldkohus selle hagi tervikuna rahuldamata.

Poolte nõuded

- 9 Lafarge palub apellatsioonkaebuses Euroopa Kohtul:
  - tühistada vaidlustatud kohtuotsus;
  - rahuldada esimeses astmes esitatud peamised nõuded, tühistades vaidlusaluse otsuse osas, milles talle määratakse trahv;
  - teise võimalusena tühistada vaidlustatud kohtuotsus osaliselt;

- rahuldada esimeses astmes teise võimalusena esitatud nõuded, vähendades talle vaidlusaluse otsusega määratud trahvi summat, ja

- mõista kohtukulud välja komisjonilt.

10 Komisjon palub Euroopa Kohtul:

- jätta apellatsioonkaebus rahuldamata ja

- mõista kohtukulud välja apellandilt.

Apellatsioonkaebus

- 11 Lafarge esitab oma nõuete toetuseks kuus väidet, millest esimesega, mis on esitatud peamise nõudena, taotleb ta vaidlustatud kohtuotsuse tervikuna tühistamist ning viie ülejäänuga, mis on esitatud teise võimalusena, taotleb ta selle kohtuotsuse osalist tühistamist.

Esimene väide, mis tugineb tõendite moonutamisele

Poolte argumendid

- 12 Lafarge heidab Üldkohtule ette, et viimane moonutas tõendeid seeläbi, et ta tugines süstemaatiliselt „üldisele kontekstile”, et tuvastada kõik rikkumiseks tunnistatud tegevused. Eelkõige tulenes selline moonutamine vaidlustatud kohtuotsuses esitatud tõdemustest, mis puudutavad asjaolusid, mis ümbritsesid teabevahetussüsteemi (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 270 ja 271), teabe vahetamist konkreetselt Ühendkuningriigis (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 303), Ühendkuningriigis enne 7. septembrit 1996 aset leidnud hinnatõuse (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 324), Saksa turu stabiliseerimist puudutava kokkuleppe olemasolu (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 398 ja 402) ning Saksamaal aastatel 1994 ja 1995 aset leidnud hinnatõuse (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 426 ja 430).
- 13 Kokkuvõttes tugines Üldkohus üldisele kontekstile, kuigi selle olemasolu ei ole tõendatud ja seda saab tõendada üksnes muude rikkuvate tegevuste põhjal, mida Üldkohus sai sellisena kvalifitseerida üksnes selle sama „üldise konteksti” põhjal. Seega on Üldkohus oma arutluskäigus kasutanud ringtõestust.
- 14 Komisjon leiab, et Lafarge ei viita enamikul juhtudel tõenditele, mida on moonutatud, ja ei tõenda analüüsivigu, mis tingisid selle moonutamise Üldkohtu poolt. Igal juhul ei saa Üldkohtule ette heita seda, et ta tugines tõendamata üldisele kontekstile, ega seda, et ta on oma arutluskäigus kasutanud ringtõestust, kuna ta uuris erinevaid tõendeid üksikasjalikult.

Euroopa Kohtu hinnang

- 15 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et Euroopa Kohtul ei ole pädevust tuvas-tada fakte ega – välja arvatud erandjuhul – uurida tõendeid, millele Üldkohus on nende faktide tõendamiseks tuginenud. Juhul kui need tõendid on kogutud õiguspä-raselt, kui on järgitud õiguse üldpõhimõtteid ja tõendamiskohustuse ning tõendite kogumise suhtes kohaldatavaid menetlusnorme, on üksnes Üldkohus pädev hindama talle esitatud tõendite väärtust (vt 8. mai 2003. aasta otsus kohtuasjas C-122/01 P: T. Port vs. komisjon, EKL 2003, lk I-4261, punkt 27, ning 25. oktoobri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-167/06 P: Komninou jt vs. komisjon, punkt 40). Järelikult ei kujuta see hindamine endast – välja arvatud juhul, kui neid tõendeid on moonutatud – Eu-roopa Kohtu kontrollile alluvat õigusküsimust (vt eelkõige 28. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas C-8/95 P: New Holland Ford vs. komisjon, EKL 1998, lk I-3175, punkt 26).
- 16 Kui apellant väidab, et Üldkohus on tõendeid moonutanud, peab ta EÜ artikli 225, Euroopa Kohtu põhikirja artikli 51 esimese lõigu ja Euroopa Kohtu kodukorra ar-tikli 112 lõike 1 esimese lõigu punkti c kohaselt täpselt osutama tõenditele, mida ko-hus on väidetavalt moonutanud, ning hindamisvigadele, mis on tema arvates moo-nutamise Üldkohtu poolt põhjustanud (vt selle kohta 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt vs. komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 50).
- 17 Sellise moonutamisega on tegemist juhul, kui ilma uusi tõendeid uurimata ilm-neb, et olemasolevatele tõenditele antud hinnang on ilmselgelt väär (vt 18. jaanua-ri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-229/05 P: PKK ja KNK vs. nõukogu, EKL 2007, lk I-439, punkt 37).

- 18 Ainus konkreetne tõend, mille moonutamist Lafarge väidab, on BPB ruumidest leitud 1994. aasta oktoobrist pärinev asutusesisene memo. Lafarge on seisukohal, et miski selles dokumendis ei võimalda järeldada, et konkurendid olid omavahel ühenduses.
- 19 Selles osas lükkas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 430 tagasi Lafarge'i kinnituse, et BPB oli klientide vahendusel teadlik Knaufi hinnatõusust, millest teatati kõnealusel memos. Üldkohus märkis, et „selle memo autor võttis kõigepealt kokku olukorra turul ja selgitas seejärel, et Gyproci müügijuht oli kaevanud selle üle, et tema ettevõtja oli turuosasid kaotanud ja pidi neid tagasi võitma. Lisaks oli memos ette nähtud, et hinnad külmutatakse sealsamas märgitud tasemel ja et hinnatõus pidi toimuma alates 1. veebruarist 1995. See viimane märkus on eriti paljastav. Kui Knaufi teated hinnatõusudest olid ühepoolsed ja kui teised tootjad üksnes järgnesid sellele hinnatõusule, siis ei oleks BPB saanud 1994. aasta oktoobris teada, et hinnatõus oli ette nähtud 1. veebruariks 1995, kuna Knauf teatas sellest hinnatõusust alles 1994. aasta novembris”. Seejärel võttis Üldkohus arvesse teisi konkreetseid tõendeid, st esiteks asjaolu, et Knauf oli vastuses komisjoni informatsiooninõudele märkinud, et juba ammu oli välja kujunenud tava saata hinnatõusuteateid koos hinnakirjadega otse konkurentidele samal ajal kui klientidele, teiseks asjaolu, et BPB ja Lafarge'i ruumides läbi viidud kontrollimisel leidis komisjon mitu eksemplari konkurentide hinnatõusuteadetest, ja kolmandaks asjaolu, et hinnatõus tegelikult ka toimus 1. veebruaril 1995.
- 20 Vaidlustatud kohtuotsusest tuleneb seega, et Üldkohus ei uurinud kõnealust memo eraldi, vaid tegi seda koos teiste toimikus sisaldunud konkreetsete tõenditega. Järelikult ei ole etteheide selle memo kohta tulemuslik.

- 21 Ülejäänud osas tuleb tõdeda, et apellant ei ole osutanud täpselt tõenditele, mida Üldkohus on moonutanud. Apellant piirdub üksnes viitega vaidlustatud kohtuotsuse lõikudele, kus Üldkohus on viidanud „üldisele kontekstile”, st punktidele 271, 303, 324, 398, 402, 426 ja 430, jättes samas nimetamata konkreetsete tõendid, mida Üldkohus on ilmselgelt valesti hinnanud.
- 22 Sellistel asjaoludel nagu käesolevas asjas tuleb tõendite moonutamise olemasolu kontrollida lähtuvalt asjaolust, et on tavaline – arvestades, et nii keeld osaleda konkurentsivastastes tegevustes ja kokkulepetes kui ka sanktsioonid, mida rikkujatele võidakse määrata, on üldtuntud –, et toiminguid, mis hõlmavad neid tegevusi ja kokkuleppeid, viiakse läbi salaja, et koosolekud toimuvad salaja ning tihtipeale kolmandas riigis ja et kogu seonduv dokumentatsioon on viidud miinimumini. Isegi kui komisjon avastab selliseid tõendeid, mis otseselt kinnitavad ettevõtjatevahelist ebaseaduslikku seost, nagu näiteks koosoleku protokollid, on need tavaliselt katkendlikud ja korrapäratud, mistõttu on sageli vajalik teatud üksikasju tuletamise teel taastada. Seega peab enamikul juhtudel konkurentsivastase tegevuse või kokkuleppe olemasolu järeldama teatud hulga kokkusattumustest ja kaudsetest viidetest, mis üheskoos käsitletuna võivad muu ühtse selgituse puudumisel moodustada tõendi konkurentsieskirjade rikkumise kohta (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punktid 55–57).
- 23 Kuigi apellant väidab, et tõendeid on moonutatud, taotleb ta tegelikult nende tõendite uut hindamist, mis aga ei kuulu Euroopa Kohtu pädevusse.
- 24 Seetõttu tuleb esimene väide osalt vastuvõetamatuse ja osalt põhjendamatusse tõttu tagasi lükata.

- 25 Neil asjaoludel tuleb uurida väiteid, mille apellant esitas teise võimalusena.

Teine väide, mis tugineb tõendamisnormide, süütuse presumptsiooni põhimõtte ja in dubio pro reo põhimõtte rikkumisele

Poolte argumendid

- 26 Apellant heidab Üldkohtule ette seda, et viimane rikkus tõendamisnorme, süütuse presumptsiooni põhimõtet ja *in dubio pro reo* põhimõtet, kui järeldas, et komisjon oli õiguslikult piisavalt tõendanud, et Lafarge'i osalemine rikkumises ulatub 31. augustini 1992. Selles osas meenutab apellant, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale peab Euroopa Kohus veenduma, et on järgitud ühenduse õiguse üldpõhimõtteid ja tõendamiskohustuse ning tõendite hankimise suhtes kohaldatavaid menetlusnorme. Lisaks sellele lasub rikkumise ja selle kestuse tõendamise kohustus komisjonil.
- 27 Käesolevas asjas leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 507, 508 ja 510, et komisjon on õiguslikult piisavalt tõendanud Lafarge'i osalemist rikkumises alates 31. augustist 1992, kuna Lafarge ei toonud välja selle rikkumise alguse täpset kuupäeva ega asjaolusid, mille tõttu ta konkurentsivastases teabevahetuses osales. Nii toimides pööras kohus tõendamiskoormise ümber. Selline tõendamiskoormise ümberpööramine kujutab endast ka süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* põhimõtte rikkumist.

- 28 Komisjon ei ole Lafarge'i väidetega nõus ja leiab, et Üldkohus üksnes tõdes, et vaidlustatud kohtuotsuse punktides 503, 507 ja 512 nimetatud tõendid kujutavad endast piisavaid viiteid, et tõendada Lafarge'i osalemist rikkumises alates 1992. aasta keskpaigast, kuid et Lafarge oleks võinud esitada vastupidist kinnitavaid tõendeid, mida ta aga ei teinud.

Euroopa Kohtu hinnang

- 29 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et see pool või asutus, kes väidab, et rikutud on konkurentsινόorme, on kohustatud seda ka tõendama, ning see ettevõtja või ettevõtjate ühendus, kes esitab kaitsevääte nende normide rikkumise tuvastamise vastu, peab tõendama, et tingimused selle normi kohaldamiseks, millel põhineb kaitsevääte, on täidetud, nii et kõnealune asutus peab seega tuginema muudele tõenditele (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt vs. komisjon, punkt 78).
- 30 Kuigi tõendamiskoormis lasub nende põhimõtete kohaselt kas komisjonil, ettevõtjal või asjaomasel ettevõtjate ühendusel, võivad ühe poole esitatud faktilised asjaolud kohustada teist poolt esitama selgitust või põhjendust, ilma milleta võib järeldada, et tõendamisnormid on täidetud (vt eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt vs. komisjon, punkt 79).
- 31 Vaidlustatud kohtuotsuse punktist 515 nähtub, et Üldkohus leidis, et komisjon on õiguslikult piisavalt tõendanud, et BPB teavitas Lafarge'i hiljemalt 1992. aasta augusti lõpul BPB ja Knaufi vahelisest teabe vahetamise kokkuleppest ja et sel korral ühines Lafarge selle kokkuleppega. Sellele järeldusele jõudmiseks tugines Üldkohus esiteks

BPB teatud avaldustele (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 503 ja järgmised) ning teiseks asjaolule, et Lafarge'i turuosa Euroopa peamistel turgudel oli BPB tabelites alates 1991. aastast kirjeldatud absoluutväärtuses ja protsentides (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 512).

32 Seega tuleb tõdeda, et märkides vaidlustatud kohtuotsuse punktis 508, et hageja üksnes rõhutas BPB avalduste ebatäpsust, esitamata samas täpset kuupäeva ja asjaolusid, mille tõttu ta sellises teabevahetuses osales, leidis Üldkohus käesoleva kohtuotsuse punktides 29 ja 30 nimetatud Euroopa Kohtu praktikat kohaldades, et komisjoni esitatud tõendid olid sellised, mis kohustasid teist poolt esitama selgitust või põhjendust, ilma milleta võis järeldada, et see institutsioon on talle tõendamiskoormisest tulenevad kohustused täitnud. Seega piirdus Üldkohus üksnes tõdemusega, et apellants ei ole esitanud tõendeid, toetamaks oma väidet, et tema liitumine teabe vahetamise kokkuleppega toimus tingimata pärast 1993. aasta juunit ning tõenäoliselt alles 1994. aasta alguses.

33 Sellest tuleneb, et Üldkohus ei ole tõendamisnorme rikkunud.

34 Kuna etteheited, mis puudutavad süütuse presumptsiooni ja *in dubio pro reo* põhimõtte rikkumist, põhinevad tõendamiskoormise väidetaval überpööramisele, tuleb ka need etteheited tagasi lükata.

35 Järelikult on teine väide põhjendamatu.

Kolmas väide, mis tugineb põhjenduste puudumisele ja võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisele

Poolte argumendid

- ³⁶ Lafarge heidab Üldkohtule ette seda, et viimane ei vastanud tema argumendile, et teda ja Gyprocit koheldi ebavõrdselt, nagu on sõnastatud apellandi esimeses astmes esitatud hagiavalduse punktides 374 ja 375, ning et seega rikkus kohus tal lasuvat põhjendamiskohustust. Vaidlustatud kohtuotsuse punktides 500–518 leidis Üldkohus, et komisjoni esitatud tõendid, st Lafarge'i turuosa märkimine [D] tabelites ja BPB avaldused, kinnitavad Lafarge'i puudutavas osas õiguslikult piisavalt Lafarge'i osalemist ühes, keerulises ja vältavas rikkumises alates 31. augustist 1992, samas kui Gyproci osas leidis komisjon, et need kaks tõendit ei ole piisavad tõendid. Lafarge lisab oma repliigis, et võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist väitis ta ka esimeses astmes esitatud hagiavalduse punktides 124, 511 ja 512, kuid Üldkohus sellele ei vastanud.
- ³⁷ Komisjon on seisukohal, et kolmas väide on vastuvõetamatu, kuna apellant ei saa apellatsiooni staadiumis esitada väidet, mida ta Üldkohtus ei esitanud. Lisaks märgib komisjon võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise osas, et Lafarge ei saa väita end olevat Gyprociga samas olukorras, kuna viimati mainitu osales teabe vahetamises otsestelt vaid 1996. aastal ning ei osalenud üldse Ühendkuningriigi turgu puudutanud teabe vahetamises, olemata sellel turul tegev. Komisjon väidab samuti, et täiendavad asjaolud, mille Lafarge oma repliigis välja tõi, kujutavad endast uut väidet, mis on repliigi staadiumis vastuvõetamatu.

Euroopa Kohtu hinnang

- 38 Mis puudutab põhjenduste puudumist, mida heidetakse Üldkohtule ette seetõttu, et ta ei vastanud vaidlustatud kohtuotsuses apellandi esimeses astmes esitatud hagiavalduse punktides 374 ja 375 esitatud argumendile, et apellanti ja Gyproci on koheldud ebavõrdselt, siis tuleb tõdeda, et nimetatud punktid on sõnastatud järgmiselt:

„Kuna [Lafarge'i] osalemine ei ole tõendatud enne 1993. aasta lõppu või isegi 1994. aasta algust, ei ole teabe vahetamine [Lafarge'i] puhul esimene „toiming”, sest komisjoni väidetav mahte puudutava teabe vahetamine ja hindu puudutav suhtlus, mis käsitlevad konkreetset Ühendkuningriigi turgu, algasid varem.

Seda silmas pidades ei saa ei üks ega teine neist kahest toimingust – eeldusel, et need on tõendatud – sellisena mõistagi kujutada endast [Lafarge'i] liitumist nelja peamist Euroopa turgu hõlmava ühe, keerulise ja vältava rikkumisega. Liiatigi leidis komisjon Gyproci puhul, et osalemine nendes samades toimingutes ei saa olla piisav, et tõendada liitumist ühe, keerulise ja vältava rikkumisega.”

- 39 Esiteks tuleb märkida, et eeltoodud lõikudes ei ole võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist otseselt kordagi väidetud. Teiseks, isegi eeldusel, et sellise väite võiks neist tuletada, ei ole see selge ega täpne ning see ei põhine üksikasjalikel tõenditel, mis seda väidet toetaks.

- 40 Võrdse kohtlemise põhimõttega on vastuolus eelkõige see, kui sarnaseid olukordi käsitletakс erinevalt, välja arvatud juhul, kui selline kohtlemine on objektiivselt põhjendatud (vt selle kohta 10. jaanuari 2006. aasta otsus kohtuasjas C-344/04: IATA ja ELFAA, EKL 2006, lk I-403, punkt 95). Nagu komisjon õigesti väidab, ei ole apellant isegi üritanud näidata, et ta oli Gyprociga võrreldavas olukorras, mis oli seda enam vajalik, et nende kahe ettevõtja osalemist asjaomasel rikkumises iseloomustavad olulised faktilised erinevused. Esimeses astmes esitatud hagiavalduse punkti 375 viimases lauses sisalduva väite ulatus ei ole seega selge.
- 41 Väljakujunenud kohtupraktika on, et Üldkohtu kohustust põhjendada oma lahendeid ei saa tõlgendada nii, et tal tuleb üksikasjalikult vastata hageja igale argumendile, eriti kui argument ei ole piisavalt selge ja täpne ega põhine üksikasjalikel tõenditel (vt 6. märtsi 2001. aasta otsus kohtuasjas C-274/99 P: Connolly vs. komisjon, EKL 2001, lk I-1611, punkt 121; 11. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-197/99 P: Belgia vs. komisjon, EKL 2003, lk I-8461, punkt 81, ja 11. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-404/04 P: Technische Glaswerke Ilmenau vs. komisjon, EKL 2007, punkt 90).
- 42 Apellant heidab oma repliigis Üldkohtule ette seda, et viimane ei vastanud tema esimeses astmes esitatud hagiavalduse teistele punktidele, st punktidele 124, 511 ja 512. Tuleb siiski märkida, et nimetatud punktid puudutavad erinevaid vaidlusaluse otsuse põhjendusi ja seonduvad väga erinevate väidetega, mis esitati Üldkohtus. Nagu komisjon oma vasturepliigis õigesti märgib, uuris Üldkohus eelkõige vaidlustatud kohtuotsuse punktides 559 ja 637 apellandi väiteid, mis puudutavad võrdse kohtlemise põhimõtet. Ometi ei ole apellant neid vaidlustatud kohtuotsuse punkte oma apellatsioonkaebuses kritiseerinud.
- 43 Sellest nähtub, et repliigis esitatud täiendavate väidetega esitab apellant menetluse käigus sisuliselt uue väite. Euroopa Kohtu kodukorra artikli 42 lõikest 2 ja artiklist 118

tuleneb aga, et menetluse käigus ei või uusi väiteid esitada, kui need ei tugine õiguslikele ja faktilistele asjaoludele, mis on tulnud ilmsiks menetluse käigus (vt eelkõige 13. juuni 2006. aasta määrus kohtuasjas C-172/05 P: Mancini vs. komisjon, punkt 20). Kuna apellant esitas selle väite alles repliigis ja see ei põhine asjaoludel, mis tulid ilmsiks pärast apellatsioonkaebuse esitamist, tuleb see väide hilinemise tõttu tagasi lükata.

- 44 Seega tuleb kolmas väide osalt vastuvõetamatus ja osalt põhjendamatus tõttu tagasi lükata.

Neljas väide, mis tugineb proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumisele

Poolte argumendid

- 45 Lafarge leiab, et vaidlustatud kohtuotsus rikub proportsionaalsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtteid seeläbi, et see kinnitab komisjoni poolt Lafarge'ile määratud trahvi põhisumma, mis on ebaproportsionaalne trahvi põhisummaga, mis määrati vaidlusaluse otsusega teistele asjaomastele ettevõtjatele. Apellant ei ole nõus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 634 sisalduva Üldkohtu seisukohaga, et trahvide summa võis arvutada sõltumatult ettevõtjate käibest. Isegi kui see seisukoht oleks õige, otsustas komisjon vaidlusaluses otsuses jagada asjaomased ettevõtjad kategooriatesse nende vastavate turuosade alusel. Üldkohtu 29. aprilli 2004. aasta otsusest liidetud kohtuasjades T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T 252/01: Tokai Carbon jt

vs. komisjon (EKL 2004, lk II-1181, punktid 223–232) tuleneb aga, et alates hetkest, mil komisjon otsustab moodustada kategooriad sellise kriteeriumi alusel nagu turuosad, peavad komisjon ja Üldkohus tagama proportsionaalsuse esiteks erinevate kategooriate lävendite ja teiseks ettevõtja turuosa ning tema ühte või teise kategooriasse paigutamise vahel.

⁴⁶ Samas oli Lafarge'i trahvi põhisumma 6,5 korda suurem kui Gyproci oma, ehkki Lafarge'i turuosa (24% – liigitati teise kategooriasse) oli kõigest 3,4 korda suurem kui Gyprocil (7% – liigitati kolmandasse kategooriasse). Teiseks, olgugi et Lafarge'i turuosa oli 1997. aastal alla 81% Knaufi turuosast, paigutati need ettevõtjad samasse kategooriasse ning trahvi põhisummaks määrati 52 miljonit eurot

⁴⁷ Lafarge täpsustab oma repliigis, et ta esitas sellekohase väite Üldkohtus.

⁴⁸ Komisjon leiab, et käesolev väide on vastuvõetamatu, sest selliseid argumente apellant esimese astme kohtumenetluses ei esitanud.

⁴⁹ Lisaks on Lafarge'i argumendid ilmselgelt põhjendamatud. Euroopa Kohus on kinnitanud, et kartelli liikmeid võib jagada kategooriatesse ja komisjon viitab selles osas 29. juuni 2006. aasta otsusele kohtuasjas C-308/04 P: SGL Carbon vs. komisjon (EKL 2006, lk I-5977, punktid 52 ja 53). Kui komisjon otsustab rühmitada asjaomased ettevõtjad nende turuosade alusel, ei pea ta tagama, et igale ettevõtjale määratava trahvi põhisumma oleks rangelt proportsionaalne tema turuosaga. Kuna erinevate

ettevõtjate turuosad on üldjuhul erinevad, kohustaks see komisjoni looma nii palju kategooriaid, kui on asjaomaseid ettevõtjaid, mis aga kaotaks nende kategooriatesse jagamiselt eesmärgi.

- 50 Komisjon väidab samuti, et ta otsustas jagada ettevõtjad kolme kategooriasse nende turuosade alusel turgudel, mida kartellikokkulepe puudutas selles osalemise viimasel tervel aastal (st aastal 1997). Nii paigutati BPB tema turuosa (42%) ja kõige suurema tootja positsiooni tõttu esimesse kategooriasse. Knauf ja Lafarge, kelle turuosad olid vastavalt 28% ja 24%, paigutati teise kategooriasse. Lõpuks, kuna Gyproci turuosa oli 7% ja tema tegutsemine turul tagasihoidlik, paigutati ta kolmandasse kategooriasse.

Euroopa Kohtu hinnang

- 51 Tuleb märkida, et apellant piirdus Üldkohtus üksnes väitega, et kuigi tema majanduslik võim Saksa ja Ühendkuningriigi turgudel ei võimaldanud tal neil turgudel konkurentsi kahjustada ja et see oli rikkumise kestuse jooksul määrav konkurentsitur, ei kajastunud see asjaolu talle määratud trahvi põhisummas. Seevastu seab Lafarge käesoleva väite raames kahtluse alla komisjoni võimaluse luua ettevõtjate kategooriaid nende turuosade alusel või vähemalt meetodi, millest komisjon selles osas juhindus. Sellest nähtub, et apellant esitab sellekohase kriitika esimest korda Euroopa Kohtus.
- 52 Kui poolel oleks õigus esitada esmakordselt Euroopa Kohtus väiteid ja argumente, mida ta ei ole esitanud Üldkohtus, oleks tal õigus Üldkohtus arutatud asjaga võrreldes laiendada kohtuasja ulatust Euroopa Kohtus, kellel on apellatsioonimenetluses piiratud pädevus. Apellatsioonimenetluses piirduv Euroopa Kohtu pädevus seega

esimeses kohtuastmes arutatud väidetele ja argumentidele antud õigusliku hinnangu kontrollimisega (vt 30. märtsi 2000. aasta otsus kohtuasjas C-266/97 P: VBA *vs.* VGA jt, EKL 2000, lk I-2135, punkt 79, ja 21. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-167/04 P: JCB Service *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-8935, punkt 114). Selles osas on käesolev väide vastuvõetamatu.

- 53 Niivõrd kui võrd käesolev väide põhineb apellandi kinnitusel, et Üldkohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 634, et trahvide summat võib arvutada sõltumata ettevõtjate käibest, tuleb tõdeda, et see tugineb vaidlustatud kohtuotsuse väärale mõistmisele.
- 54 Üldkohus meenutas nimetatud punktis, et Euroopa Kohus otsustas 28. juuni 2005. aasta otsuses liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon (EKL 2005, lk I-5425, punktid 255 ja 312), et komisjonil ei ole kohustust arvutada trahvi lähtuvalt asjaomaste ettevõtjate käibel põhinevatest summadest ega tagada – olukorras, kus trahve määratakse mitmele sama rikkumisega seotud ettevõtjale –, et tema arvutuste teel saadud asjaomastele ettevõtjatele määratavate trahvide lõppsummad väljendavad kõiki nende ettevõtjate vahelisi erinevusi nii kogu- kui ka asjaomase käibe osas.
- 55 Järelikult tuleb neljas väide osalt vastuvõetamatuse ja osalt põhjendamatusse tõttu tagasi lükata.

Viies väide, mis tugineb õigusnormi rikkumistele ja põhjenduste puudumisele seoses trahvi suurendamisega korduvuse alusel

56 Käesolev väide jaguneb kaheks osaks.

Esimene osa, mis puudutab õigusliku aluse olemasolu trahvi suurendamiseks korduvuse alusel ja selle arvessevõtmise ajalist piiramist

Poolte argumendid

57 Lafarge heidab Üldkohtule ette seda, et viimane rikkus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 724 ja 725 *nulla poena sine lege* põhimõtet, kui leidis, et komisjonil oli õiguslik alus apellandile määratavat trahvi korduvuse alusel suurendada. Apellant on seisukohal, et peaaegu kõikides liikmesriikide õigussüsteemides tohib kohus karistust korduvuse alusel raskendada vaid seaduses rangelt sätestatud juhtudel ja tingimustel. Määrus nr 17 ei anna aga komisjonile õigust trahve korduvuse tõttu suurendada.

58 Lisaks rikkus Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 725 õiguskindluse üldpõhimõtet, kui leidis, et komisjon võis tuvastada korduvust ilma ajalise piiranguta. Vastavalt liikmesriikide õigussüsteemide ühisele üldpõhimõttele kehtestab seadus korduvuse kohaldamise suhtes pikima lubatud aja, mis võib jääda uuritava rikkumise toimepanemise hetke ja võimaliku varasema süüdimõistmise vahele. Selles osas viitab

Lafarge mitme liikmesriigi karistusseadustikule. Samuti tsiteerib ta Euroopa Inimõiguste Kohtu 21. veebruari 1984. aasta otsust kohtuasjas *Öztürk*, A-seeria, nr 73, ja 25. augusti 1987. aasta otsust kohtuasjas *Lutz*, A-seeria, nr 123-A, millest tuleneb, et võttes arvesse sanktsioonide laadi ja raskust konkurentsioiguses, kuuluvad need sanktsioonid „karistusõiguse valdkonda”, nagu on seda määratlenud see kohus.

59 Peale selle palub apellant Euroopa Kohtul vaadata uuesti üle, kas tema 8. veebruari 2007. aasta otsus kohtuasjas *C-3/06 P: Groupe Danone vs. komisjon* (EKL 2007, lk I-1331) on kooskõlas eelmainitud üldpõhimõtetega.

60 Komisjon meenutab täpselt, et Euroopa Kohus lükkas selles kohtuotsuses tagasi argumentid, mis on sarnased antud asjas apellandi esitatud argumentidega. Ta väidab, et käesolevas kohtuasjas ei ole vaja kindlaks teha, kas Üldkohtu järeldused on sellised, mis muudavad sanktsiooni suurendamise korduvuse tõttu igavesti võimalikuks, sest Üldkohus leidis, et apellandi tütarettvõtja jätkas aktiivset osalemist kartellis nelja aasta jooksul pärast seda, kui talle oli teatavaks tehtud komisjoni 30. novembri 1994. aasta otsus 94/815/EÜ EÜ asutamislepingu artikli [81] kohaldamise menetluses (Juhtumid IV/33.126 ja 33.322 – Tsement) (EÜT L 343, lk 1), samas kui kohtuasjas, milles tehti eespool viidatud kohtuotsus *Groupe Danone vs. komisjon*, leidis Euroopa Kohus, et vähem kui 10-aastane ajavahemik kahe rikkumise vahel annab tunnistust kalduvusest mitte teha kohaseid järeldusi sellest, et on tuvastatud konkurentsieeskirjade rikkumine.

Euroopa Kohtu hinnang

- 61 Mis puudutab õigusliku aluse olemasolu, et suurendada trahvi korduvuse alusel, siis tuleb rõhutada, et selline suurendamine vastab vältimatule vajadusele karistada konkurentsieskirjade korduvate rikkumiste eest, mida paneb toime sama ettevõtja.
- 62 Määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 annab komisjonile õiguse määrata ettevõtjatele või ettevõtjate ühendustele trahve EÜ artiklite 81 ja 82 rikkumiste eest. Selle sätte kohaselt tuleb trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtta asjaomase rikkumise kestust ja raskusastet.
- 63 Seega, nagu märkis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 722, on võimalik korduvus nende asjaolude hulgas, mida tuleb asjaomase rikkumise raskusastme hindamisel arvesse võtta (eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt vs. komisjon, punkt 91, ning eespool viidatud kohtuotsus Groupe Danone vs. komisjon, punkt 26).
- 64 Sellest järeldeb, et määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 on asjakohane õiguslik alus, et võtta trahvi arvutamisel arvesse korduvust (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Groupe Danone vs. komisjon, punktid 27–29).
- 65 Seega, kiites heaks komisjoni tuvastuse, et apellandi käitumises esineb korduvus, ja selle korduvuse raskendavaks asjaoluks lugemise, ei ole Üldkohus rikkunud *nulla poena sine lege* põhimõtet.

- 66 Mis puudutab maksimaalset tähtaega, pärast mida ei saa korduvust arvesse võtta, siis tuleb kohe rõhutada, et ei määrus nr 17 ega 1998. aasta suunised näe sellist tähtaega ette.
- 67 Selles osas leidis Euroopa Kohus eespool viidatud kohtuotsuse *Groupe Danone vs. komisjon* punktis 37, et sellise tähtaja puudumine ei riku õiguskindluse põhimõtet.
- 68 Ometi palub *Lafarge* Euroopa Kohtul selles kohtuotsuses tehtud järeldus uuesti üle vaadata. Ta tundub sellest järeldavat, et komisjon võib trahvi korduvuse alusel suurendada ilma ajalise piiranguta.
- 69 Selline järeldus tuleneb siiski nimetatud kohtuotsuse väärast tõlgendamisest. Euroopa Kohus rõhutas selles otsuses tegelikult, et komisjon võib iga kord võtta arvesse asjaolusid, mis kinnitavad ettevõtja kalduvust mitte järgida konkurentsieeskirju, sh näiteks kõnealuste rikkumiste vahelist aega (eespool viidatud kohtuotsus *Groupe Danone vs. komisjon*, punkt 39).
- 70 Lisaks sellele nõuab proportsionaalsuse põhimõte, et ettevõtja kalduvuse mitte järgida konkurentsieeskirju hindamisel tuleb arvesse võtta aega, mis jääb asjaomase rikkumise ja varasema konkurentsieeskirjade rikkumise vahele. Konkurentsioiguse valdkonnas komisjoni aktide üle kohtuliku kontrolli teostamise raames võidakse Üldkohtul ja vajadusel Euroopa Kohtul paluda kontrollida, kas komisjon järgis nimetatud põhimõtet, kui ta suurendas määratud trahvi korduvuse alusel ning iseäranis, kas sellisel suurendamisel võeti eelkõige arvesse aega, mis kulus asjaomase rikkumise ja varasema konkurentsieeskirjade rikkumise vahel.

- 71 Käesolevas asjas märkis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 727, et apellandi poolt toime pandud tuvastatud rikkumiste ajalugu annab tunnistust tema kalduvusest mitte teha kohaseid järeldusi sellest, kui tuvastatakse konkurentsieeskirjade rikkumine tema poolt, arvestades, et komisjon oli tema vastu juba otsuse 94/815 raames varem meetmeid võtnud ja et apellandi tütarettvõtja jätkas kõnealusel kartellikokkuleppes siiski aktiivselt osalemist kuni aastani 1998 ehk nelja aasta jooksul pärast seda, kui talle oli see otsus teatavaks tehtud.
- 72 Järelikult ei rikkunud Üldkohus ühtegi õigusnormi, kui otsustas, et õiguskindluse põhimõtet ei riku asjaolu, et korduvuse arvessevõtmiseks ei eksisteeri eelnevalt kindlaks määratud tähtaega.
- 73 Mis puudutab etteheidet liikmesriikide sellise ühise üldpõhimõtte väidetava rikku-mise kohta, mille kohaselt ei tohi korduvust pärast pikimat lubatud tähtaega arvesse võtta, siis see etteheide tuleb tulemusetuse tõttu tagasi lükata, kuna, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 70, liidu konkurentsioigus ei luba komisjonil kordu-vust ilma ajalise piiranguta arvesse võtta.
- 74 Lisaks üritab apellant tõendada, tuginedes kokkuvõtlikult eespool viidatud kohtuot-sustele Öztürk ja Lutz, et konkurentsioiguse raames komisjoni määratud sanktsioo-nid kuuluvad mõistesse „kriminaal-“ Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroo-pa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 tähenduses.
- 75 See argument ei ole siiski tulemuslik. Isegi kui konkurentsioiguse raames komisjoni määratud sanktsioonid kuuluksid mõistesse „kriminaal-“ nimetatud konventsiooni artikli 6 tähenduses, ei näita apellant seda, kuidas on Üldkohus rikkunud tema õigust õiglasele kohtumenetlusele, nagu seda käsitleb nimetatud artikkel.

76 Viienda väite esimene osa tuleb seega tagasi lükata.

Teine osa, mis puudutab korduvuse olemasolu ilma, et rikkumise esimene tuvastamine oleks jõustunud

Poolte argumendid

77 Lafarge väidab, et Üldkohus rikkus liikmesriikide õigussüsteemide ühist põhimõtet ja samuti õiguskindluse ning süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet, kui leidis, et komisjon suurendas õiguspäraselt trahvisummat korduvuse alusel, olgugi et samadel asjaoludel toime pandud eelnevat rikkumist tuvastav otsus ei olnud vaidlusaluses otsuses viidatud asjaolude hetkel jõustunud.

78 Liikmesriikide karistusõigussüsteemides peetakse isikut korduvalt õigust rikkunuks üldiselt vaid siis, kui ta paneb pärast seda, kui ta on esimese õigusrikkumise eest lõplikult süüdi mõistetud, toime uue õigusrikkumise. Üks õigusrikkumise korduvuse koosseisu olulisi elemente on rikkumise lõplik tuvastatus, mis eeldab, et õiguskaitsevahendid on teise rikkumise toimepaneku ajaks ammendatud. Käesolevas asjas tuvastas komisjon otsusele 94/815 tuginedes, et Lafarge on korduvalt õigust rikkunud. Lafarge aga esitas nimetatud otsuse peale tühistamishagi ning Esimese Astme Kohus tegi oma otsuse 15. mail 2000 (otsus liidetud kohtuasjades T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95,

T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95: Cimenteries CBR jt vs. komisjon, EKL 2000, lk II-491). See kohtuotsus jõustus kaks kuud pärast selle Lafarge'ile teatavakstege mist, kuivõrd Lafarge ei esitanud apellatsioonkaebust. Vaidlusaluses otsuses käsitle tud tegevus lõppes komisjoni sõnul novembris 1998. Selleks kuupäevaks ei olnud aga Lafarge'i osas rikkumine lõplikult tuvastatud, sest otsus 94/815 ei olnud jõustunud, kuna Üldkohus ei olnud veel nimetatud tühistamishagi suhtes otsust teinud.

79 Lisaks väidab Lafarge, et Üldkohus rikkus ka õigusnormi ning peale selle põhjenda miskohustust, kui kinnitas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 737, et komisjoni õigust tuvastada otsuses korduvuse olemasolu isegi siis, kui esimene rikkumist tuvastav otsus ei ole jõustunud, õigustab teise otsuse peale tühistamishagi esitamise tähtaja uuesti algamine, kui pärast selle vastuvõtmist esimene otsus tühistatakse. Mitte ükski ühenduse õigusnorm ei sätesta sellist tähtaja uuesti algamist. Lafarge leiab, et selle eksimuse tõttu tuleks vaidlustatud kohtuotsus tühistada, sest õiguskindluse ja korra kohase õigusemõistmise põhimõtetega on vastuolus see, kui panna õiguse taastami se kohustus õigussubjektile, olgugi et seda õigust on rikutud korduvuse mõiste vale määratluse tõttu.

80 Kuigi komisjon leiab, et käesolev osa ei ole põhjendatud, jagab ta siiski apellandi sei sukohta, et mitte ükski ühenduse õigusnorm ei sätesta võimalust, et komisjoni otsuse peale tühistamishagi esitamise tähtaeg hakkaks uuesti kulgema. Komisjon teeb Euroopa Kohtule ettepaneku põhjendused asendada, kuna esimese otsuse tühistamine, millega määratakse sanktsioon konkurentsioiguse rikkumise eest, millel põhineb kor duvuse tuvastamine teise otsuse raames, annab asjaomasele ettevõtjale õiguse paluda komisjoni teine otsus uuesti üle vaadata. Selles osas viitab komisjon EÜ artiklile 233.

Euroopa Kohtu hinnang

- 81 Üldkohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 734, et selleks, et komisjon võiks võtta arvesse korduvust, on piisav, kui ettevõtja on eelnevalt sama laadi rikkumise eest süüdi mõistetud, isegi kui asjaomane otsus on veel kohtulikult kontrollitav. Selles osas on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 736 õiguspäraselt meenutatud, et komisjoni otsuste kehtivust eeldatakse seni, kuni neid ei ole tühistatud või kehtetuks tunnistatud (vt selle kohta 15. juuni 1994. aasta otsus kohtuasjas C-137/92 P: komisjon *vs.* BASF jt, EKL 1994, lk I-2555, punkt 48).
- 82 Vaidlustatud kohtuotsuse samas punktis rõhutas Üldkohus jällegi õiguspäraselt, et hagi esitamine Euroopa Kohtusse ei peata õigusakti toimet. See on otseselt sätestatud EÜ artiklis 242.
- 83 Sellest tuleneb, et isegi kui komisjoni otsus on veel kohtulikult kontrollitav, on sellel endiselt kõik tagajärjed, kui Üldkohus või Euroopa Kohus ei otsusta teisiti.
- 84 Apellandi väide, et komisjoni otsuse peale tühistamishagi esitamine peatab selle otsuse rakendamise kohtumenetluse ajal vähemalt tagajärgede osas, mis sellest tulenevad hilisemas otsuses korduvuse tuvastamisele, ei põhine järelikult mitte ühelgi õiguslikul alusel, vaid on hoopis vastuolus eelkõige EÜ artikli 242 sõnastusega.

- 85 Lisaks, juhul kui nõustuda apellandi väitega, oleks rikkumiste toimepanijad ajendatud esitama puhtalt viivitava sisuga hagiid, mille ainus eesmärk on vältida korduvast rikkumisest tulenevaid tagajärgi Üldkohtu ja Euroopa Kohtu menetluste ajal.
- 86 Üldkohtu järeldus, mille kohaselt selleks, et komisjon võiks võtta arvesse korduvust, on piisav, kui ettevõtja on eelnevalt sama laadi rikkumise eest süüdi mõistetud, isegi kui asjaomane otsus on veel kohtulikult kontrollitav, on seega õiguslikult põhjendatud.
- 87 Seda järeldust ei saa seada kahtluse alla eeldusel, et Euroopa Liidu Kohus tühistab otsuse, mille alusel hilisemas otsuses teise rikkumise eest määratud trahvi suurendati, pärast nimetatud hilisema otsuse vastuvõtmist.
- 88 Sellises olukorras peab komisjon EÜ artikli 233 kohaselt võtma meetmed Euroopa Kohtu otsuse täitmiseks, muutes vajadusel hilisemat otsust osas, milles see sisaldab trahvi suurendamist korduvuse alusel.
- 89 Vastupidi apellandi väidetele on see süsteem kooskõlas korra kohase õigusemõistmise ja menetlusökoonomia üldpõhimõtete, kuna esiteks kohustab see asjaomase akti vastu võtnud institutsiooni võtma Euroopa Kohtu otsuse järgimiseks vajalikke meetmeid isegi siis, kui asjaomane ettevõtja ei ole seda taotlenud, ning teiseks takistab see puhtalt viivitava eesmärgiga hagiid esitamist.

- 90 Samas, kui eeldada, et Üldkohus rikkus õigusnormi – nagu seda väidavad nii apellant kui komisjon –, otsustades vaidlustatud kohtuotsuse punktis 737, et olukorras, kus otsus, mille alusel hilisemas otsuses teise rikkumise eest määratud trahvi suurendati, tühistatakse pärast nimetatud hilisema otsuse jõustumist, on tegemist uue faktilise asjaoluga, mis toob kaasa teise otsuse peale hagi esitamise tähtaja uuesti algamise, ei saa see eksimus endaga siiski kaasa tuua nimetatud kohtuotsuse tühistamist, kui selle resolutsioon on põhjendatud muudel õiguslikel alustel (vt selle kohta 13. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-210/98 P: Salzgitter vs. komisjon, EKL 2000, lk I-5843, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 91 Vaidlustatud kohtuotsuse punktides 734–736 ja 739 tuleneb eelkõige, et selline on olukord käesolevas kohtuasjas. Üldkohus tugines mitte üksnes vaidlustatud kohtuotsuse punktides 734 ja 736 esitatud ja käesoleva kohtuotsuse punktis 81 välja toodud kaalutlustele, vaid meenutas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 735 muu hulgas, et korduvuse eripäraste tunnuste hindamine sõltub käesoleva juhtumi asjaolude hindamisest komisjoni poolt tema kaalutusõiguse raames. Lisaks sellele eristas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 739 käesolevat kohtuasja juhtumist, mis oli aluseks 11. märtsi 1999. aasta otsusele kohtuasjas T-141/94: Thyssen Stahl vs. komisjon (EKL 1999, lk II-347), kus suurem osa rikkumisest toimus enne esimest otsust, samas kui antud juhul jätkas Lafarge asjaomases kartellis osalemist enam kui neli aastat pärast otsuse 94/815 vastuvõtmist, mis oli aluseks eespool viidatud kohtuotsusele Cimenteries CBR jt vs. komisjon.
- 92 Õiguskindluse üldpõhimõtte väidetavat rikkumist puudutava etteheite osas tuleb märkida, et apellant üksnes piirdub sellele rikkumisele viitamisega, kuid ei tõenda, kuidas täpselt seda põhimõtet on rikutud.
- 93 Selles osas tuleb rõhutada, et Üldkohus tõi vaidlustatud kohtuotsuse punktis 720 välja, et 1998. aasta suuniste punktis 2, mille pealkiri on „Raskendavad asjaolud”, on kehtestatud mitteammendav loetelu asjaoludest, mille alusel võib trahvi põhisummat suurendada ja sinna kuulub ka korduv rikkumine. Nimetatud punktis 2 on konkreetselt

viidatud olukorrale, „kui sama ettevõtja või samad ettevõtjad panevad uuesti toime sama laadi rikkumise”, märkimata samas ühtegi tingimust seoses varasemat rikkumist tuvastava otsuse „lõplikkusega”. Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et suunised tagavad asjaomastele ettevõtjatele õiguskindluse, määratledes meetoodika, mille komisjon endale määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 alusel määratavate trahvide summa kindlaksmääramiseks on kehtestanud (vt 22. mai 2008. aasta otsus kohtuasjas C-266/06 P: *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punkt 53).

- 94 Etteheite osas, mis puudutab süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse üldpõhimõtte väidetavat rikkumist, tuleb meenutada, et see põhimõtte nõuab, et seadus määratleks selgelt rikkumised ja nende eest määratavad karistused (eespool viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punkt 39). Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et seaduse selgust tuleb hinnata mitte ainult asjakohase sätte sõnastuse põhjal, vaid ka olemasolevas ja avaldatud kohtupraktikas esitatud täpsustusi silmas pidades (vt selle kohta Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. septembri 1995. aasta otsus kohtuasjas *G. vs. Prantsusmaa, A-seeria*, nr 325-B, punkt 25). Lisaks tuleb märkida, et asjaolu, et seadusega antakse kaalutusõigus, ei riku iseenesest ootuspärasuse nõuet, kui sellise õiguse ulatus ja kasutuskord on piisavalt selgelt määratletud, arvestades taotletavat õiguspärast eesmärki anda isikule piisav kaitse omavoli vastu (*Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. veebruari 1992. aasta otsus Margareta ja Roger Andersson vs. Rootsi, A-seeria*, nr 226, punkt 75).
- 95 Selles osas tuleb meenutada, et kuigi määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 jätab komisjonile ulatusliku kaalutusruumi, piirab see siiski selle teostamist, kehtestades objektiivsed kriteeriumid, mida komisjon peab järgima. Esiteks on määrata võidava trahvi summal arvuliselt mõõdetav ja absoluutne ülempiir, mistõttu on konkreetsele ettevõtjale määrata võidava trahvi maksimumsumma ette kindlaks tehtav. Teiseks on komisjoni kaalutusõigus piiratud käitumisnormidega, mis ta ise on endale koostööteatistes ja suunistes kehtestanud. Lisaks sellele allub komisjoni tuntud ja ligipäasetav halduspraktika tervenisti liidu kohtu kontrollile, kelle väljakujunenud ja avaldatud kohtupraktika on võimaldanud täpsustada määratlemata mõisteid, mida määruse nr 17

artikli 15 lõige 2 võis sisaldada. Seega võib informeeritud ettevõtja, kes vajadusel kasutab õigusabi, piisavalt täpselt ette näha teatava tegevuse eest määrata võidavate trahvide arvutamise meetodi ja suurusjärgu ning karistuste seaduslikkuse põhimõtet ei riku asjaolu, et ettevõtja ei tea täpselt ette trahvide taset, mida komisjon igal konkreetsel juhul määrab (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punktid 50–55).

96 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb viienda väite teine osa tagasi lükata.

97 Järelikult tuleb viies väide tervikuna tagasi lükata.

Kuues väide, mis tugineb õigusnormi rikkumisele seoses trahvi põhisumma suurendamisega hoiatava mõju eesmärgil

Poolte argumendid

98 Apellant väidab, et Üldkohus rikkus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 680–684 EÜ artiklit 81 ja määrust nr 17, asudes seisukohale, et komisjon võib hinnata vajadust suurendada trahvi summat hoiatava mõju eesmärgil juba trahvi lähtesumma arvutamisel, mitte trahvi summa arvutamise lõpul. Apellant on seisukohal, et trahvisummat, mille arvutamisel on aluseks võetud rikkumise raskusaste ja kestus ning raskendavad

või kergendavad asjaolud, võib hoiatava mõju eesmärgil suurendada üksnes siis, kui ilmneb, et see summa ei ole piisavalt suur, et veenda asjaomast ettevõtjat ja kõiki teisi ettevõtjaid rikkumise tõsiduses ja vajaduses seda mitte korrata.

⁹⁹ Apellant tugineb samuti komisjoni teatisele pealkirjaga „Suunised määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta” (ELT 2006, C 210, lk 2; edaspidi „2006. aasta suunised”), mille kohaselt hinnatakse vajadust „[suurendada trahvisummat] hoiatava mõju nimel” trahvi lõppsummat arvestades, st pärast trahvi põhisumma kindlaksmääramist ning selle summa kohandamist raskendavate ja kergendavate asjaolude alusel.

¹⁰⁰ Komisjon märgib, et 2006. aasta suunised ei ole antud juhul asjakohased, sest vaidlusalune otsus võeti vastu 1998. aasta suuniste alusel, mis näevad ette, et rikkumise raskusastme hindamisel võidakse arvestada ettevõtja suurust ja koguvahendeid (punkt 1.A), enne kui võetakse arvesse rikkumise kestust (punkt 1.B). Komisjon võib oma põhimõtteid seoses ühenduse konkurentsioiguse rikkumiste eest karistamisega muuta. Nii 1998. kui ka 2006. aasta suunised on omavahel sarnased, kuna mõlemas on komisjonile ette nähtud võimalus arvestada trahvide arvutamisel ettevõtja suurust ja koguvahendeid. Liiasi ei ole oluline, millisel etapil võetakse arvesse ettevõtja suurust, sest trahvi suurendamine selle alusel ei sõltu trahvi lõppsummast.

Euroopa Kohtu hinnang

- 101 Nii nagu Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 657 tões, põhineb rikkumise raskusastme alusel määratud trahvi põhisumma 100% suurendamine vajadusel tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju, võttes arvesse Lafarge'i suurust ja koguvahendeid.
- 102 Mis puutub hoiatamise mõistesse, siis tuleb meenutada, et see on üks elementidest, mida tuleb trahvi arvutamisel arvestada. Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et EÜ artikli 81 rikkumiste eest määratavate trahvide – nagu need on ette nähtud määruse nr 17 artikli 15 lõikes 2 – eesmärk on karistada asjaomaseid ettevõtjaid õigusvastase tegevuse eest ja hoiatada nii neid kui ka ülejäänud ettevõtjaid liidu konkurentsieeskirjade rikkumise eest tulevikus. Seost ühelt poolt ettevõtjate suuruse ja koguvahendite ning teiselt poolt trahvi hoiatava mõju tagamise vajaduse vahel ei saa vaidlustada. Seega võib komisjon trahvisumma arvutamisel võtta arvesse just nimelt asjassepuutuva ettevõtja suurust ja majanduslikku võimsust (vt selle kohta 29. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas C-289/04 P: Showa Denko vs. komisjon, EKL 2006, lk I-5859, punkt 16 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 103 Lafarge ei vaidlusta seda, et trahvi piisavalt hoiatava mõju tagamiseks võeti arvesse tema suurust ja koguvahendeid kui selliseid, kuid ta kritiseerib hetke, mil see arvessevõtmine toimus.
- 104 Selles osas tuleb rõhutada, et asjaomase ettevõtja suuruse ja koguvahendite arvestamine trahvi piisavalt hoiatava mõju tagamiseks on seotud mõjuga, mida nimetatud ettevõtjale soovitakse avaldada, kuna sanktsioon ei tohi ettevõtja finantsilise võimsusega võrreldes olla tühine.

- 105 Euroopa Kohus otsustas seega, et Üldkohus võis põhjendatult leida, et ettevõtja hängib tema „tohtu” kogukäibe tõttu – võrreldes teiste kartelliosalistega – kergemini vajalikud rahalised vahendid oma trahvi maksmiseks, mis õigustas trahvi piisava hoiatava mõju tagamiseks kordajate kasutamist (vt eespool viidatud kohtuotsus Showa Denko vs. komisjon, punkt 18).
- 106 Kuna käesoleval juhul kasutati trahvi arvutamisel kordajaid, ei mõjutanud nende kordajate kasutamise järjekord trahvi lõppsummat, sõltumata sellest, millises staadiumis kõnealust kordajat rakendati.
- 107 Lisaks tuleb tõdeda, et Lafarge ei toeta millegagi oma väidet, et trahvisumma, kui see oleks kindlaks määratud ilma hoiatava mõjuga kaasnevat kordajat arvestamata, oli piisav, et tagada trahvi hoiatav mõju.
- 108 Lõpuks, mis puudutab argumenti, milles apellant tugineb 2006. aasta suunistele, siis tuleb rõhutada, nagu märkis seda õigesti ka komisjon, et need suunised ei olnud käesoleva vaidluse aluseks olevate faktiliste asjaolude suhtes kohaldatavad.
- 109 Ülejäänud osas tuleb märkida, et hoiatamise tegurit, mida ettevõtjale määratud trahvi arvutamine võib sisaldada, hinnatakse mitte ainult asjaspepuutuva ettevõtja konkreetset olukorda silmas pidades, vaid arvesse võetakse mitut asjaolu (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Showa Denko vs. komisjon, punkt 23). Seega ei ole välisutatud, et arvutamise staadium, milles hoiatamise tegurit arvesse võetakse, võib osutada asjakohaseks seoses nimetatud teguri hindamisel arvesse võetud muude elementidega kui asjaomase ettevõtja suurus ja koguvahendid. Apellant ei ole aga tõendanud, et käesolevas kohtuasjas on see nii.

- 110 Järelikult tuleb kuues väide põhjendamatusse tõttu tagasi lükata.
- 111 Eeltoodud kaalutlustest järeldub, et apellatsioonkaebus tuleb tervikuna rahuldamata jätta.

Kohtukulud

- 112 Kodukorra artikli 69 lõike 2 kohaselt, mida sama kodukorra artikli 118 alusel kohaldatakse apellatsioonkaebuste suhtes, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjon on taotlenud, et apellant hüvitaks kulud, ning apellatsioonkaebus jäeti rahuldamata, mõistetakse kohtukulud välja apellandilt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

1. Jätta apellatsioonkaebus rahuldamata.

2. Mõista kohtukulud välja Lafarge SA-lt.

Allkirjad